

Дзяніс ЛІСЕЙЧЫКАЎ,
Ірына БОБЕР

«Варуючы і мілюючы малъжонку мою законную веньчалъную...»

ЖЫЦЦЁ І СМЕРЦЬ мітрапаліта- "дваяжэнца" Анісіфара Дзевачкі*

На працягу апошніх 15 гадоў аддзелам старажытных актаў НГАБ вядзецца планавая распрацоўка актавых кніг судовых устаноў ВКЛ другой паловы XVI ст. Адным з яе вынікаў стала выяўленне і падрыхтоўка да публікацыі цікавых і каштоўных "эга"-дакументаў — тастаментаў шляхты і мяшчан беларуска-літоўскіх зямель. Значная частка іх ужо была апублікаваная¹. Вялікую цікавасць уяўляюць актавыя кнігі Гарадзенскага земскага суда, якія добра захаваліся пачынаючы з сярэдзіны XVI ст. і ўтрымліваюць каля 150 шляхецкіх і мяшчанскіх тастаментаў. Сапраўднай пярлінай гэтага збору з'яўляецца тастамент былога мітрапаліта Кіеўскага, Галіцкага і Усёй Русі Анісіфара Пятровіча Дзевачкі ад 1592 г.

Тастамент і багаты актывы матэрыял па гісторыі роду Дзевачак, знойдзены намі ў фондзе Гарадзенскага земскага суда, дазваляе істотна дапоўніць інфармацыю пра адну са знакавых асоб у гісторыі праваслаўнай царквы Рэчы Паспалітай. З дапамогай адшуканых дакументаў удалося атрымаць новыя звесткі аб паходжанні мітрапаліта, яго свецкім імені, месцы нараджэння, даце і месцы пахавання, а таксама аб складзе сям'і і радаводзе.

Біяграфічных звестак аб мітрапаліце Кіеўскім, Галіцкім і Усёй Русі Анісіфара Дзевачку (гады кіравання 1579—1589) захавалася надзвычай мала. Да-

кладна не вядомыя ні час, ні месца яго нараджэння і смерці. Маюцца непацверджаныя звесткі аб яго паходжанні з украінскіх земляў². Вядома, што у час правядзення каляндарнай рэформы 1582 г. ён дамогся ад караля польскага і вялікага князя літоўска-

* Аўтары выказваюць шчырую падзяку дэкану гістарычнага факультэта Драгобыцкага дзяржаўнага педагогічнага ўніверсітэта імя І.Франка (г. Драгобыч, Украіна) Леаніду Цімашэнку за неацэнную дапамогу ў пошуку крыніц і літаратуры, а таксама Алегу Аднарожанку (г. Кіеў, Украіна), Вользе Бабковай, Герману Брэгеру і Яўгену Глінскаму.

ЛІСЕЙЧЫКАЎ Дзяніс Васільевіч.

Намеснік дырэктара Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі, кандыдат гістарычных навук. Нарадзіўся ў 1979 г. у в. Дзяніскавічы Ганцавіцкага раёна Брэсцкай вобласці. У 2001 г. скончыў гістарычны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, у 2002 г. — магістратуру пры названым факультэце, у 2006 г. — аспірантуру Інстытута гісторыі НАН Беларусі. У 2009 г. абараніў кандыдацкую дысертацыю на тэму "Штодзённае жыццё ўніяцкага парафіяльнага святарства беларуска-літоўскіх зямель (1720—1839 гг.)". Аўтар манаграфій "Штодзённае жыццё ўніяцкага парафіяльнага святара беларуска-літоўскіх зямель 1720—1839 гг." (Мн., 2011), "Святар у беларускім соцыуме: прасалаграфія ўніяцкага духавенства 1596—1839 гг." (Мн., 2015) і больш за 50 іншых навуковых публікацый, у тым ліку калектыўных манаграфій і зборнікаў дакументаў. Лаўрэат прэміі III Міжнароднага кангрэса даследчыкаў Беларусі (г. Каўнас, Літва, 2013 г.) за найлепшую манаграфію ў намінацыі "гісторыя" і літаратурнай прэміі імя Ф.Багушэвіча (2016) за лепшую гістарычную прозу.

га Стафана Баторыя права для праваслаўных адзначаць царкоўныя святы паводле юліянскага календара. У 1583 г. садзейнічаў выданню ў віленскай друкарні братаў Мамонічаў "Службоўніка". Пры ім было заснаванае брацтва пры Віленскім манастыры Святой Тройцы. Але найбольшую вядомасць Дзевачка атрымаў дзякуючы рэзанансным падзеям 1589 года.

У гэты час канстанцінопальскі патрыярх Ерамія II Транос наведаў Вільню і Маскву. Яго візіт увайшоў у гісторыю ўсходняга хрысціянства дзвюма вызначальнымі падзеямі. У Маскве адбылося пастаўленне першага ў гісторыі патрыярха Маскоўскага і Усёй Русі Іова. У Вільні Ерамія таксама здзейсніў беспрэцэдэнтны ўчынак — склікаў сабор, на якім адбылося нізлажэнне мітрапаліта Анісіфара Дзевачкі. Афіцыйнай падставой было названа мітрапалітава "дважэнства". Менавіта такі эпітэт і сёння найчасцей суправаджае яго імя ў працах па гісторыі праваслаўнай царквы*. Паколькі наступнік Дзевачкі на мітрапаліцкай пасадзе Міхаіл Рагоза быў адным з ініцыятараў заключэння Брэсцкай уніі 1596 г., выказваліся думкі, што абвінавачванне ў "дважэнстве" — элемент звычайнай кампаніі па дыскрэдытацыі апанента. Адшуканы ў Нацыянальным гістарычным архіве Беларусі (НГАБ) тастамент Анісіфара Дзевачкі і ўзгадка аб ім у актавых кнігах Гарадзенскага земскага суда дапамагаюць праліць святло на многія факты біяграфіі гэтай цікавай і неадназначнай асобы.

Першая таямніца, якую адкрывае нам тастамент, гэта **свецкае імя** мітрапаліта Анісіфара — Міхаіл. Яно дае нам магчымасць устанавіць некалькі фактаў з ранняга перыяду яго жыцця. Справа ў тым, што ў гістарыяграфіі даўно вядома імя Міхаіла Пятровіча Дзевачкі, які згадваецца ў дакументах 1566—1570 гг. як кіеўскі гараднічы³. Украінскі гісторык Л.Цімашэнка выказаў меркаванне, што гэта мог быць брат Анісіфара⁴. Як відаць з публікуемага намі тастамента, Міхаіл Пятровіч і Анісіфар Пятровіч — гэта адна і тая ж асоба. У дакументах утрымліваецца прамое сведчанне аб гэтай тоеснасці: "*пана Михаила, в духовенъстве названо-го отца Онисифора Петровича Девочки, митрополита Киевского*"⁵. Варта адзначыць, што гараднічы меў

цэлы шэраг рэальных абавязкаў і мусіў стала жыць у сваім горадзе. Не выклікае сумненняў, што Міхаіл Дзевачка жыў у Кіеве ў 1566—1570 гг. Без пазначэння імя, толькі пад прозвішчам Дзевачка ён згадваецца ў якасці аднаго з ураднікаў у Кіеве 15 чэрвеня 1562 г.⁶. У канцы 1570-х гг. Міхаіл Пятровіч пражываў у Гарадзенскім павеце і падпісваўся як кіеўскі гараднічы пры засведчанні тастамента гарадзенскага зямліна Юрыя Быкоўскага⁷. Тастамент Быкоўскага быў складзены ў маёнтку Макрэц (сёння не існуе, тэрыторыя Шчучынскага раёна Гродзенскай вобласці) 14 лютага 1578 г. Гэта азначае, што Міхаіл Пятровіч у гэты час жыў непадалёку. З публікуемага тастамента становіцца зразумела, што Дзевачка жыў у сваім маёнтку Алешавічы (сёння вёска Алешавічы Мастоўскага раёна Гродзенскай вобласці), якім ён валодаў як мінімум з 1540 г. Гэта вынікае з тэксту тастамента, дзе ён піша пра сваю другую жонку, якой адпісвае частку маёнтка: "*част имения Олешэвского я, поимуючы ее в року тысяча пятьсот чотырдесятого, листом своимъ до живота ее подтвердилъ*"⁸. Верагодна, менавіта ў Алешавічах Міхаіл Дзевачка жыў і да атрымання пасады кіеўскага гараднічага. У "Пісцовай кнізе Гарадзенскай эканоміі" 1558 г. адзначана, што грунты сёл Булаты (сёння не існуе, тэрыторыя Мастоўскага раёна Гродзенскай вобласці) і Мікелевічы (сёння вёска Мікелеўшчына Мастоўскага раёна Гродзенскай вобласці) мяжуюць з землямі і лясамі пана Міхаіла Дзевачкі⁹. Гэтыя землі і лясны належалі да маёнтка Алешавічы. Пацвярджаюць гэта і дадзеныя Перапісу войска Вялікага Княства Літоўскага 1567 г. Пад 28 верасня тут маецца запіс: "*Михайло Девочка, городничий Киевский, з ыменья своего Олешевич выслал сына своего Яроша, кони з ним 2, пнцр., пр., согай., саб., рогатн. Он же ставил*

* У дадзеным выпадку тэрмін "дважэнства" зусім не азначае, што чалавек меў дзвюх жонак адначасова. Такі тэрмін выкарыстоўваўся, калі мужчына пасля смерці першай жонкі ўступаў у другі шлюб. Гэтая акалічнасць з'яўлялася перашкодай для высвячэння ў святарскі сан і, адпаведна, атрымання духоўных пасадаў. Дапускалася пастрыжэнне ў манахі і займанне духоўных пасадаў мужчынамі, якія аўдавелі пасля смерці першай жонкі.

БОБЕР Ірына Міронаўна.

Загадчык аддзела старажытных актаў Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі. Нарадзілася ў Мінску. У 1988 г. закончыла гістарычны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Працавала ў Музеі гісторыі Беларускай ваеннай акругі, Беларускам дзяржаўным музеі Вялікай Айчыннай вайны, Беларускам дзяржаўным музеі народнай архітэктуры і побыту. З 1993 г. — на розных пасадах у аддзеле старажытных актаў НГАБ. З'яўляецца адным з аўтараў-складальнікаў зборніка "*Тастаменты шляхты і мяшчан Беларусі другой паловы XVI ст.: (з актавых кніг Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі)*" (Мінск, 2012). Аўтар некалькіх публікацый.

*драба 1 з рогатиною, мечом*¹⁰. Як бачым, у гэтым перапісе адзначаны нават яго паўнагадовы сын Яраш, які жыў у бацькоўскім маёнтку.

Цікава, што ў актавых кнігах Гарадзенскага земскага суда, якія даволі добра захаваліся пачынаючы з 1539 г., мы ніводнага разу да канца 1570-х гг. не сустракаем прозвішча Дзевачка. Хаця Міхаіл жыў у Алешавічах як мінімум з 1540 г. і павінен быў пакінуць хоць нейкі след у судовых кнігах. Гэта прыводзіць да думкі аб тым, што ў ранніх дакументах ён мог фігураваць пад іншым прозвішчам, але як устанавіць гэты факт і знайсці яму дакументальнае пацвярджэнне? Як падаецца, нам гэта ўдалося. У паказальніку да апублікаванай актавай кнігі Гарадзенскага земскага суда 1558 г. нашу ўвагу прыцягнула назва сяла Алішкавічы. 14 лютага 1558 г. гарадзенскі баярын Каленік Васькавіч сведчыў аб продажы свайго маёнтка і між іншым адзначаў, што ён знаходзіцца "*подъ селомъ Олишковичъ, на семь моркговъ, то ест обь межу с пана Михайловымъ, городничого, полемъ*"¹¹. З вялікай верагоднасцю названы гараднічы Міхаіла ёсць не хто іншы, як кіеўскі гараднічы Міхаіл Пятровіч Дзевачка. У паказальніку да апублікаванай актавай кнігі Гарадзенскага земскага суда за 1555 г. мы таксама знаходзім узгадку аб сяле Алішкавічы. Уладальнікам "*в Олишковичъ селе подворьечка з будованьемъ и з гумномъ и зо всимъ*" у дакуменце названы той жа пан Міхаіл¹². Але ў адным радку дакумента пісар удакладняе, што Алішкавічы належаць пану Міхаілу Грынькавічу¹³. Праўда, ён пераблытаў яго з Міхаілам Грынькавічам Валовічам, які ў той самы час жыў і валодаў маёмасцю на тэрыторыі Гарадзенскага павета. Гэтая акалічнасць ледзь не павяла нас па няправільным шляху. З удакладнення становіцца зразумелым, чаму ў актавых кнігах Гарадзенскага земскага суда канца XVI — пачатку XVII ст. некаторыя зямляне называюць сябе *Грынькавічамі-Дзевачкамі*. Такое падвойнае прозвішча ў 1597—1608 гг. насіў, напрыклад, Ян Фёдаравіч Грынькавіч-Дзевачка¹⁴, як убачым далей, сваё мітрапаліта.

Шмат каштоўнай інфармацыі далі пошукі носьбітаў прозвішча *Грынькавіч* па дакументах Метрыкі ВКЛ. 1541 г. датуецца дакумент аб праве валодання часткай маёнтка Ятвек (сёння не існуе, тэрыторыя Шчучынскага раёна Гродзенскай вобласці) Гарадзенскага павета пад назвай Зяноваўшчына¹⁵. Істцамі выступалі Міхна Пятровіч Грынькавіч разам з дзядзькамі Міхаілам, Жданам і сваяком Фёдарам. Яны сцвярджалі, што маёнтка Ятвек калісьці быў прададзены віцебскім харужым Раманам Гарасімавічам бацьку Міхны — Пятру Грынькавічу, цяпер нябожчыку. Паколькі землі маёнтка Ятвек мяжуюць з землямі Алешавічаў, якімі Дзевачка валодаў з 1540 г., лагічна будзе дапусціць, што Міхна Пятровіч Грынькавіч і Міхаіл Пятровіч Дзевачка — адна і тая ж асоба. Далейшыя пошукі пацвердзілі наша дапушчэнне.

15 снежня 1532 г. датуецца пацвярджальны ліст вялікага князя літоўскага Жыгімонта Старога гаспадарскаму двараніну Пятру Грынькавічу на права вало-

дання дворцам у Зяноваўшчыне Гарадзенскага павета¹⁶. 11 кастрычніка 1523 г. гарадзенскі баярын Пётр Грынькавіч засведчыў, што атрымаў па сваёй жонцы дом у горадзе Берасці па вуліцы Жыдоўскай і прасіў вызваліць гэты дом ад усіх месцкіх падаткаў¹⁷. За яго таксама прасіў берасцейскі стараста Юрый Іванавіч Іллініч, у якога Пётр Грынькавіч на той час служыў пісарам¹⁸. З дакумента ад 17 верасня 1523 г. вынікае, што жонкай Пятра была берасцейская мяшчанка, сястра Марціна Данькавіча¹⁹. Пётр яшчэ меў некаторыя маёмасныя справы па гэтым жа пытанні ў Берасці 23 жніўня 1525 г.²⁰ Урэшце мы знайшлі пацвярджальны ліст вялікага князя літоўскага Жыгімонта Старога гаспадарскаму двараніну Пятру Грынькавічу за 29 сакавіка 1528 г. на частку маёнтка ў Гарадзенскім павеце "*у Волешевичъ, в Кулешевичахъ*"²¹. Гэта ўжо вядомы нам маёнтка Алешавічы. З яшчэ больш раняга вялікакняжацкага пацвярджальнага ліста, ад 25 кастрычніка 1519 г., мы даведваемся, што маёнтка ў Алешавічах Пётр Грынькавіч атрымаў разам са сваімі дзядзькамі Васькам і Занькам Янкавічамі ад іх брата Івашкі Дзевачкі²². Гаспадарскі дваранін Івашка Дзевачка, атрымаўшы маёнтка па Луку Бранцу, "*тамъ и дворец был себе справил, котории жъ люди и земли и привилиемъ нашимъ ему, и жоне и близкимъ его потвердили есмо на вечность, и повелили намъ, ижъ тотъ дядко его (Пятра Грынькавіча. — Д.Л., І.Б.), а ихъ брать, ешчо будучы в доброй памяти, за доброго здоровья своего, тии люди и земли, выслугу свою, имъ, близскимъ своимъ, на частки отписалъ, а потомъ, вже лежачы на смертнои постели, и в тастаменте своемъ то имъ же отписалъ*"²³. Маёнтка складаўся з вёсак Алешавічы і Кулешавічы і дзвюх пустак — Талюцеўшчына і Барсуноўшчына. Такім чынам, мы выйшлі на першага прадстаўніка роду Дзевачка, які пасяліўся ў Алешавічах. Ім быў Івашка Дзевачка, дзядзька Пятра Грынькавіча Дзевачкі і стрыечны дзед будучага мітрапаліта Анісіфара. З дакумента ад 25 кастрычніка 1519 г. становіцца зразумела, адкуль канкрэтна Дзевачкі прыбылі ў Гарадзенскі павет. Пётр Грынькавіч пазначаны як *віцебскі баярын*²⁴. Сярод служэбнікаў віцебскага ваяводы ў 1538 і 1539 гг. сустракаецца імя Федзькі Дзевачкі²⁵. Верагодна, гэта той самы Фёдар Грынькавіч, які ў 1541 г. перабраўся ў Алешавічы. У Перапісе войска ВКЛ 1528 г. ёсць звесткі пра гарадзенскага баярына Пятра Грынькавіча з пазней дапісаным прозвішчам *Чешейко*²⁶. Хутчэй за ўсё, гэтая пазнейшая дапіска — сляды працы невядомага фальсіфікатара, які хацеў давесці старажытнасць прозвішча Чашэйка.

Такім чынам, нам удалося дакладна ўстанавіць, што **род Дзевачкаў паходзіць з віцебскіх баяраў**. У самым пачатку XVI ст. яго прадстаўнікі мелі даволі нізкі сацыяльны статус, не цураліся сваяцтва з мяшчанамі, займалі дробныя службовыя пасады пры магнацкіх дварах. У 1510-х гг. яны атрымалі ва ўласнасць маёнтка Алешавічы Гарадзенскага павета. Першы з роду, каму ўдалося зрабіць значную кар'еру, — гэта ўласна Міхаіл Пятровіч Грынькавіч-Дзевачка, з кан-

ца 1550-х гг. кіеўскі гараднічы, з 1579 г. — мітрапаліт Кіеўскі, Галіцкі і Усёй Русі.

Варта адзначыць, што прозвішча-мянушка *Дзевачка* было даволі распаўсюджаным. Яно сустракаецца і ў іншых мясцовасцях. Прычым яго носьбіты маглі зусім не мець сваяцкіх сувязяў з мітрапалітам. Так, Дзевачак можна сустрэць сярод праваслаўных мяшчан Слуцка ў XVII²⁷ і ў XVIII стст.²⁸. Прыпісаць сабе сваяцтва з родам алешавіцкіх Дзевачкаў у 1829 г. спрабавалі жыхары Мінска і Мінскага павета²⁹. Яны выводзілі свае радаводы ад Мікалая Дзевачкі, які ў 1667 г. нібыта прадаў свае маёнткі Алешавічы і Забалацце (сёння не існуе, тэрыторыя Мастоўскага раёна Гродзенскай вобласці) лідскаму маршалку Аляксандру Халецкаму. Мінскія Дзевачкі ў першай палове XIX ст. былі вартаўнікамі, пісарамі і нават прыходзілі па судовых справах аб дробных крадзяжах у мінскім прадмесці Камароўка. Л.Цімашэнка прыводзіць меркаванні, што карані роду мітрапаліта Анісіфара могуць быць з украінскіх земляў, бо і там сустракаюцца такія ж прозвішчы³⁰, але яны выглядаюць неабгрунтаванымі.

Наступным фактам біяграфіі Міхаіла (Анісіфара) Дзевачкі, які праясняе тастамент і знойдзеныя намі іншыя звесткі з гарадзенскіх земскіх кніг, гэта яго **час нараджэння**. Як вынікае з тастамента, у 1540 г. ён уступіў у другі шлюб — з княжной Ганнай Цімафеўнай Пузынай. Маёнткі яе бацькі князя Цімафея Іванавіча Пузыны — Балічы (сёння вёска Балічы Шчучынскага раёна Гродзенскай вобласці), Глыбокае (сёння вёска Глыбокае Шчучынскага раёна Гродзенскай вобласці), Масты (сёння горад Масты, раённы цэнтр Гродзенскай вобласці) і Ракавічы (сёння вёска Ракавічы Шчучынскага раёна Гродзенскай вобласці)³¹ — амаль з усіх бакоў атачалі Алешавічы. Вядома, што ў 1515 г. князю Цімафею Пузыну належаў маёнтка Новы Двор, які ён атрымаў у якасці пасагу за жонкай³². Паколькі Ганна Цімафеўна Пузына выйшла замуж за Дзевачку ў 1540 г., найбольш верагодна, што яна нарадзілася ў другой палове 1510-х гг. Яе муж павінен быў быць крыху старэйшым, бо Ганна Пузына — яго другая жонка, да таго ж традыцыйна мужчыны жаніліся на маладзейшых за сябе жанчынах. Такім чынам, **найбольш верагодны час нараджэння Міхаіла (Анісіфара) Дзевачкі — пачатак 1510-х гг.** Як бачым, ён атрымаў прызначэнне на пасаду мітрапаліта ў 1579 г. ужо ў вельмі сталым узросце — каля 70 гадоў.

Першы дакумент у актавых кнігах Гарадзенскага земскага суда, дзе Міхаіл Дзевачка фігуруе ў якасці актара, а не сведкі, датуецца 1 кастрычніка 1578 г.³³. Менавіта ў гэты дзень "*дваранін Яго Каралеўскай Міласці*" Міхаіл Пятровіч Дзевачка прадставіў у Гарадзенскі земскі суд выпіс з актавых кніг Віленскага гродскага суда аб продажы яму кіеўскім рымска-каталіцкім епіскапам-намінатам Мікалаем Пацам часткі грунту ў маёнтку Ражанка (сёння вёска Ражанка Шчучынскага раёна Гродзенскай вобласці) Гарадзенскага павета за 60 коп літоўскіх грошаў. Сам дакумент

аб продажы быў складзены ў Вільні яшчэ 28 жніўня 1577 г., а актыкаваны ў Віленскім гродскім судзе 15 снежня 1577 г. З дакумента вынікае, што на гэты час Міхаіл Пятровіч быў свецкай асобай і сямейным чалавекам — грунт набываецца пакупніком з магчымасцю перадачы "*малжонце, дзетем і потымкомь яго*"³⁴. Дакумент таксама сведчыць, што Пац прадае гэты кавалак грунту, бо ён яму мала патрэбны і ляжыць асобна ад іншых земляў маёнтка Ражанка "*межы кгрунтовь пана Девоччыных*"³⁵. Пададзена і падрабязнае апісанне межаў гэтага кавалка: "*Идучы от Рожанки от грушки до ростани, от которое ростани две дороги пошли, делячы тые кгрунты от кгрунтовь пана Девоччыных, одна дорога по леваи идеть в болота Терпиж, тое дорогою до межы, которая делить кгрунт пана Девоччин названыи Глинаковщину тою межою в дорогу зь Заболотья дворов землян повету Городеньского пановь Павловичовь Гамшеевь и пана Залеского под двор Девоччинь, а дорогою оною до тое ж вышеи мененое грушки и ростани от кого ся початокь тым кгрунтомь сталь*"³⁶. Калі паглядзець на карту, то можна ўбачыць, што гэтыя землі належаць да маёнтка Алешавічы.

Наступная згадка Дзевачкі ў актавых кнігах датуецца 4 кастрычніка 1585 г.³⁷. У гэтым дакуменце ён названы сваім манаскім імем — Анісіфар. Згадана і яго духоўная пасада — архіепіскап, мітрапаліт Кіеўскі, Галіцкі і Усёй Русі. У той час у Гарадзенскі земскі суд з'явіўся яго ўпаўнаважаны служка Міхаіл Фёдаравіч, які засведчыў цяжкасці, што паўсталі пасля нядаўняга набыцця мітрапалітам маёнтка Ятвеск у Яна Гамшэя. Адзначалася, што маёнтка быў прададзены "*его милости митрополиту и сыномь его милости*"³⁸.

Чарговая згадка Анісіфара Дзевачкі ў актавых кнігах датуецца 10 студзеня 1591 г. На той час ён ужо не быў мітрапалітам, але па-ранейшаму называўся "*велебный в Бозе его милость отець*"³⁹. У гэты дзень яго ўпаўнаважаны прадставіў у суд для актыкацыі выпіс з гарадзенскіх гродскіх кніг ад 3 кастрычніка 1590 г. аб акалічнасцях набыцця маёнтка Ятвеск Забалацце. Верагодна, адразу пасля свайго нізлажэння былы мітрапаліт актыўна заняўся ўпарадкаваннем маёмасных спраў. Разам з пераносам гэтага выпіса "з гроду ў земства" быў прадстаўлены і падрабязны інвентар набытага маёнтка, датаваны 29 верасня 1590 г.⁴⁰. Паводле яго маёнтка быў набыты за 650 коп літоўскіх грошаў. Ён складаўся з дзвюх баярскіх службаў і 10,5 службы людзей цяглых.

З тастамента вынікае неверагодны факт: пры высвячэнні і ўступленні на мітрапаліцкую пасаду Анісіфар быў жанатым чалавекам. Становіцца зразумелым, што слава "дваяжэнца" замацавалася за ім таму, што ён быў двойчы жанаты і, больш за тое, быў жанаты (другім шлюбам) на працягу ўсяго свайго мітрапаліцтва. Самім Анісіфарам гэтая акалічнасць не ўспрымалася як нешта незвычайнае ці супрацьзаконнае. У тастаменце ён абсалютна спакойна піша пра шчаслівы законны і, галоўнае, дзейсны шлюб з Ганнай Пузынай: "*варуючы и милуючы мальжонку*

мою законную веньчальную, которая час немалым з мною была, и дети сплodiла и до лет их доростила, поручаю душу мою Богу Створителеви моему, а мальжонку мою в опеку сыном моим"⁴¹.

Верагодна, у праваслаўнай царкве ВКЛ у сярэдзіне XVI ст. наданне духоўных пасадаў, нават такіх высокіх, як мітрапаліцкая, жанатым прэтэндэнтам не ўспрымалася як нешта супрацьзаконнае. Права святароў грэцкага абраду мець сем'і паступова пашыралася і на прадстаўнікоў царкоўнай іерархіі ўсіх узроўняў. Такая практыка выклікала абурэнне і непрыманне хіба толькі ў заездных грэцкіх іерархаў, візіты якіх сталі асабліва частымі ў 1580-х гг. У 1586 г. антыяхійскі патрыярх Яўхім V так пісаў пра мітрапаліта Анісіфара: "Пришедшу ми zde, во страны волынские, из Антиоха, великаго Божия града, из епархии моеи, слышах от мног людий духовных и мирских глаголюще, же митрополит киевский и галицкий, епископ луцкий и острожский, также пинский и туровский и иные епископы, котории в сей стране будучи двоуженцами и блудодеими, а нине с тых един митрополитом, а другие епископами, о чом слышачи, сердечне жалую. Сведитель ми Бог, ему же служу духом моим и рех в себе: Аще архиереи суть беззаконно постановлены, блудодеи и двуженцы, яко могут других учить"⁴². Канстанцінопальскі патрыярх Ерамія II, які ў 1589 г. у Вільні склікаў сабор і здзейсніў нізлажэнне Анісіфара, у звароце да ўсіх станаў Рэчы Паспалітай сваё стаўленне да праблемы апісваў так: "Всех предреченных двоуженцов не мети за священников, но отлученных и проклятых и непощенных от Единосущных и Неразделимых Троицы в нынешнем веке и в будущем, и по смерти нераздрешенных и вне Христовы Церкви христиан непричастных яко непослушных и преступников святых священных правил апостолских и вселенских соборов. Тем же повинны вси вы, или князеве и местоначалници, и протопопы, и мещане, и священници, и просто рещи единицею вси благочестивыи и православныи християне отвращатис и ненавидети таковых несвященных яко врагов истины и противников церковного чина, ниже ясти ниж пити с ними, ниже беседовати, но бегати от них яко бесных псов и ядовитых зверей до ты, аже покаются и обратятся от злаго разума их"⁴³.

Магчыма, толькі ў апошнія гады свайго жыцця былы мітрапаліт усвядоміў, што прадстаўнікам вышэйшай царкоўнай іерархіі мець жонку недапушчальна. У тастаменце ён называе сябе "грешный а велико и недостойный раб Божи Онисифор"⁴⁴. З крыніц вынікае, што яго жонка Ганна Пузына таксама не бачыла ў шлюбе з мітрапалітам недарэчнасці. Яна спакойна ўтварала ад манаскага імя мужа фемінітыў "Анісіфаравая" і падпісвалася ім у дакументах. Так, у дакуменце ад 1592 г.: "Пани Михаиловая Девоччыная пани Ганна Тимофеевна кнежна Пузынянка Онисифорова Девоччыная"⁴⁵.

У тагачасным грамадстве стаўленне да духоўнай пасады практычна ніяк не адрознівалася ад стаўлення да звычайнай свецкай. Прэстыжнасць месца мітра-

паліта, епіскапа альбо архімандрыта залежала ад колькасці маёнткаў, якія былі за гэтымі пасадамі замацаваныя. Духоўная пасада ўспрымалася як добрае завяршэнне свецкай кар'еры — лічылася ўдалым на старасці гадоў атрымаць спакойнае і прыбытковое месца высокага царкоўнага іерарха. Вельмі трапна і ёміста апісаў гэтую з'яву мемуарыст Фёдар Еўлашоўскі ў сваіх "Гістарычных запісках": "В тым же року [15]72 видечы я пана отца моего осиротялого и велце для смерти малжонки свэй жалосного, радячысе и намовляючысе з ним зрозумялэм, жебы позволил **на яким владычстве живота dokonать** (вылучана намі. — Д.Л., І.Б.). Доведавшисе о вакацыеи владычества Пинского, чинилэм велке старане и не упоминаючи прац, накладов и розных практик, кгда ж то все для добродеея отца моего милого был повинен и але кгда мы до накладов пенязей не стало и былэм так нещесныи, жем се ту около Ляхович у люди тых, котрым се часто в потребах их згожал на узычене пенязей способить не могли, и аж о котором мнеи надеи мялэм, пан Андреи Жданович Даровский, и по смерти му добрэ слово зоставуе, же ме пенезми был поратовал, жем то владычество Пинске пану отцови отрымал. На которое року [15]73 стычєня 18 дня в Новогородку от митрополита Ионы Протасовича посвецоный был и до Пинска приехал на столицу свою 26 стычня в понеделок"⁴⁶. Клапатлівы сын хоча ўладкаваць старога бацьку на месца епіскапа ў любую вольную епархію і не шкадуе на гэтую справу грошай, залазячы ў пазыкі. Бацька, не будучы ні святаром, ні манахам, за вялікую грашовую ўзнагароду 18 студзеня 1573 г. у кафедральнай царкве з рук мітрапаліта атрымлівае епіскапскае высвячэнне, а ўжо праз тыдзень, 26 студзеня, з'яўляецца ў Пінску ў якасці новага епіскапа. Пікантнасці сітуацыі дадае тое, што Фёдар Еўлашоўскі быў кальвіністам.

Зрэшты, такое стаўленне да духоўных пасадаў было ўласціва не толькі праваслаўным іерархам Рэчы Паспалітай другой паловы XVI ст., як пра гэта часта згадваецца ў працах прыхільнікаў царкоўнай уніі. Яно назіралася і ў рыма-каталікоў. Гэтак жа ставіўся да сваёй пасады згаданы кіеўскі рымска-каталіцкі епіскап-намінат Мікалай Пац, які прадаў Дзевачку частку зямлі ў сваім маёнтку Ражанка. Намінаваны на пасаду епіскапа, ён не стаў атрымліваць высвячэнне. Болей за тое, пазней ён стаў пратэстантам, не пакідаючы пры гэтым фармальнай пасады рымска-каталіцкага епіскапа-наміната⁴⁷.

З-за такога стаўлення аўтарытэт трымальнікаў духоўных пасадаў падаў. Атрыманне нават пасады мітрапаліта не лічылася значным дасягненнем для ўплывовага чалавека таго часу. Кіеўскім мітрапалітам у сярэдзіне XVI ст. мог быць прызначаны ўраднік сярэдняй рукі і невысокага паходжання. Дарэчы, папярэднік Анісіфара Дзевачкі мітрапаліт Ілья Якімавіч Куча (гады кіравання 1576—1579) таксама паходзіў з дробных зямлян. Ён распачынаў сваю свецкую кар'еру таксама ў Гарадзенскім павеце — ураднікам лабенскага дзяржаўцы Войны Мацвеевіча Грычыны.

Самая ранняя згадка пра яго ў такім статусе датуецца 16 красавіка 1556 г.⁴⁸, самая позняя — 13 кастрычніка 1568 г.⁴⁹. Яго брат Андрэй быў жанаты з гарадзенскай зямлянкай Багданаў (у першым шлюбе Васілевіч), якая мела маёнткі паблізу ад Лабны (сёння вёска Лабна-Агароднікі Гродзенскага раёна і вобласці), дзе служыў Ілья. Цікава, што Ілья Куча не памяняў свайго імені пасля таго, як вырашыў рабіць духоўную кар’еру. Яго манаскае імя (калі яно ўвогуле існавала) нам невядома. Відавочна таксама, што ён быў добра знаёмы з Міхаілам Дзевачкам яшчэ да пачатку духоўнай кар’еры іх абодвух.

Яшчэ адным важным пытаннем, адказ на якое дае тастамент і іншыя дакументы, з’яўляецца **ўста-наўленне дакладнай даты смерці былога мітрапаліта**. Аўтар найбольш поўнага на сённяшні дзень біяграфічнага артыкула аб Анісіфары Дзевачку, украінскі гісторык Л.Цімашэнка, прыйшоў да высновы, што той памёр паміж чэрвенем 1592 г. і лютым 1595 г.⁵⁰. 22 чэрвеня 1592 г. датуецца дакумент, у якім айцец Анісіфар нібыта ўзгадваецца як жывы⁵¹. Калі ж уважліва ўчытацца ў яго змест, то можна ўбачыць, што гэтым дакументам праваслаўныя месцічы Вільні просяць вярнуць у іх распараджэнне будынкі манастыра Святой Тройцы: *"по животе Онисифора Девочки, бывшего митрополита, который на он час его держаль"*⁵². Падаецца, тут напрамую гаворыцца аб смерці Анісіфара Дзевачкі (*"по животе"*, г. зн. пасля жыцця), хіба што былы мітрапаліт наўпрост не названы нябожчыкам. Публікуемы намі тастамент дае ўдакладненні і ў гэтым пытанні. Анісіфар Дзевачка ўласнаручна склаў яго ў сваім маёнтку Алешавічы 10 красавіка 1592 г.⁵³. А ўжо 5 мая 1592 г. сын Дзевачкі Аляксандр прынёс гэты тастамент для актыкацыі ў кнігах Гарадзенскага гродскага суда (у зямскім ён будзе актыкаваны яшчэ пазней — 3 чэрвеня 1592 г.). Прычым узгадваў Анісіфара як *"пана отца своего, небожчика"*⁵⁴. Больш за тое, ужо 29 красавіка 1592 г., трое сыноў Анісіфара ў Алешавічах склалі дзельчы ліст, дзе дакладна размеркавалі паміж сабой рухомую і нерухомую бацькаву маёмасць⁵⁵. Днём раней, 28 красавіка 1592 г., удава былога мітрапаліта Ганна Пузына сведчыла аб атрыманні ад сыноў грашовай сумы, запісанай у тастаменце *"небожчика пана Михаила, в духовенстве названого отца Онисифора Петровича Девочки, митрополита Киевского, малжонка ее"*⁵⁶. Такім чынам, **дата смерці былога мітрапаліта Анісіфара Дзевачкі ўстанаўліваецца даволі дакладна — паміж 10 і 28 красавіка 1592 г.** Варта ўлічыць, што падзел маёнтка і выплата грошай, верагодна, адбыліся праз некалькі дзён пасля яго смерці. Так што дата смерці акрэсліваецца яшчэ дакладней. Адзначым, што на момант смерці яму было каля 80 гадоў.

Матэрыял актавых кніг Гарадзенскага зямскага суда дае магчымасць выказаць меркаванне і аб верагодным месцы пахавання былога мітрапаліта. У згаданым дакуменце ад 22 чэрвеня 1592 г. адзначана, што Анісіфар яшчэ ў 1590 г. пакінуў віленскі ма-

настыр Святой Тройцы⁵⁷. Не было дакладна вядома, дзе ён жыў пасля гэтага. Выказваліся думкі, што пры кафедральнай царкве ў Новагародку альбо ў Лаўрышаўскім манастыры. Як сведчыць публікуемы намі тастамент, апошнія гады жыцця Анісіфар правёў ва ўласным маёнтку Алешавічы, дзе і памёр. Прамых згадак аб гэтым няма. Але наўрад ці чалавек, які за два тыдні да смерці апісваў свой стан такімі словамі: *"разумеючи мне по худом и утлом здоровьем моему, яко то у старости летех, иж есми ближшии смерти нижли животу"*⁵⁸, — пасля напісання гэтых радкоў адправіўся ў дарогу.

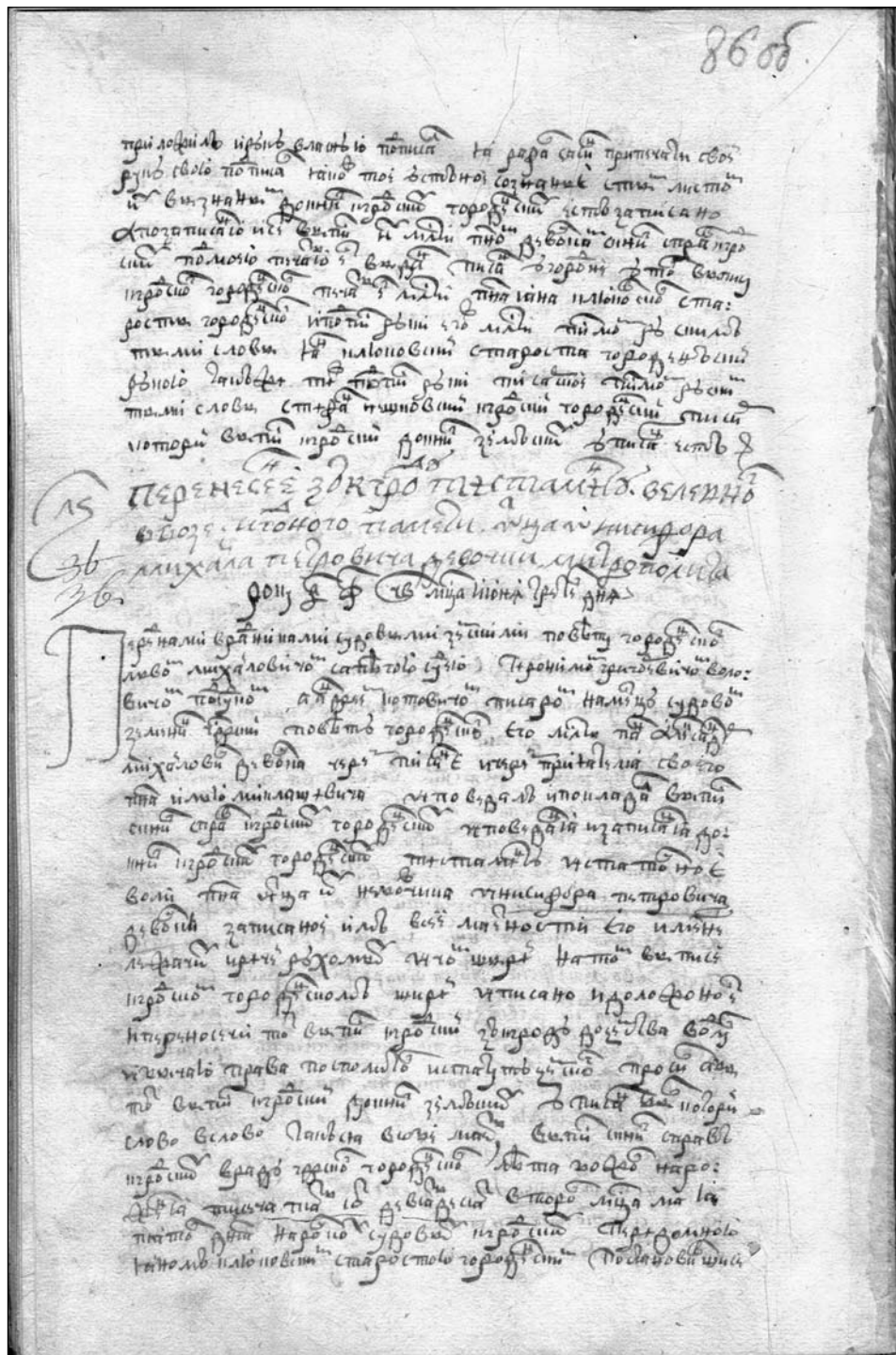
У тастаменце наўпрост не выказана пажадання, дзе Дзевачка хацеў быць пахаваным. Ні разу не згаданыя ні царква, ні манастыр, ні нават прадстаўнікі духавенства. Багатыя элементы царкоўнага ўбрання, якімі валодаў былы мітрапаліт: *"два крижы великие у сту копах грошеи литовскихъ, третяя манстрация в сороку копах грошей личбы литовское, чарка учтырнадцати копах грошей"*⁵⁹, — аддадзеныя ім у заставу свецкім асобам. З гэтага можна зрабіць выснову, што ён быў пахаваны не ў буйным і прэстыжным манастыры дзе-небудзь у Вільні, Новагародку ці ў Лаўрышаве, а ў бліжэйшай ад Алешавічаў царкве. Выяўленыя паўтары сотні тастаментаў жыхароў Гарадзенскага павета 1554—1601 гг. сведчаць, што праваслаўныя землеўладальнікі самага ўсходняга ўскрайку павета, дзе знаходзіліся Алешавічы, абіралі месцам свайго апошняга прыстанку царкву Святога Мікалая ў в. Турэйск (сёння вёска Турэйск Шчучынскага раёна Гродзенскай вобласці). Менавіта там прасілі пахаваць сябе зямляне з ваколіц Макраца і Дзеражнай (сёння не існуе, тэрыторыя Шчучынскага раёна Гродзенскай вобласці) у 1571, 1578 і 1583 гг.⁶⁰. У адным з выпадкаў у якасці сведкі тастаменту выступаў сам Дзевачка (аб гэтым дакуменце мы пісалі вышэй).

Таксама магчыма, што былога мітрапаліта пахавалі ў царкве, што знаходзілася на землях роду Дзевачкаў. Аб гэтай царкве і яе лакалізацыі маецца некалькі ўзгадак у дзельным лісце трох Анісіфаравых сыноў ад 5 мая 1592 г.⁶¹. Браты дзялілі паміж сабой маёнткі Алешавічы і Ятвеск. Першы маёнтак прызнаваўся за старэйшым братам, другі — за малодшымі. Але паколькі *"имене Олешевицкое добре подлееишее кгрунтами и пожитками"*, было вырашана дадаць да яго кавалак зямлі з ятвескага надзелу. Апісанне межы гэтай кавалка ўтрымлівае шмат цікавых падрабязнасцяў: *"Почавши от речки, прозываемое Ельное, ручаем с Красной, тымъ ручаем до бродка Масленого, а от бродка Масленого дорогою едучи до Олешевич, до церкви нашею спольное"* (вылучана намі. — **Д.Л., І.Б.**), *зоставуючи кгрунт тот по правои руце аж до речки Ятвески до броду, а отъ броду того ж речкою у верхъ тои речки до сельца Ецелевич, до межи Павлюка Шнипъковича, тою ж межею до дороги, которая идетъ от церкви* (вылучана намі. — **Д.Л., І.Б.**) *до Малевич, тою дорогою по правои руце аж до граници вельможного пана его милости пана Павла Па-*

Актыкацыя тастаменту
Анісіфара Дзевачкі
ў кнігах Гарадзенскага
земскага суда
(першы аркуш).

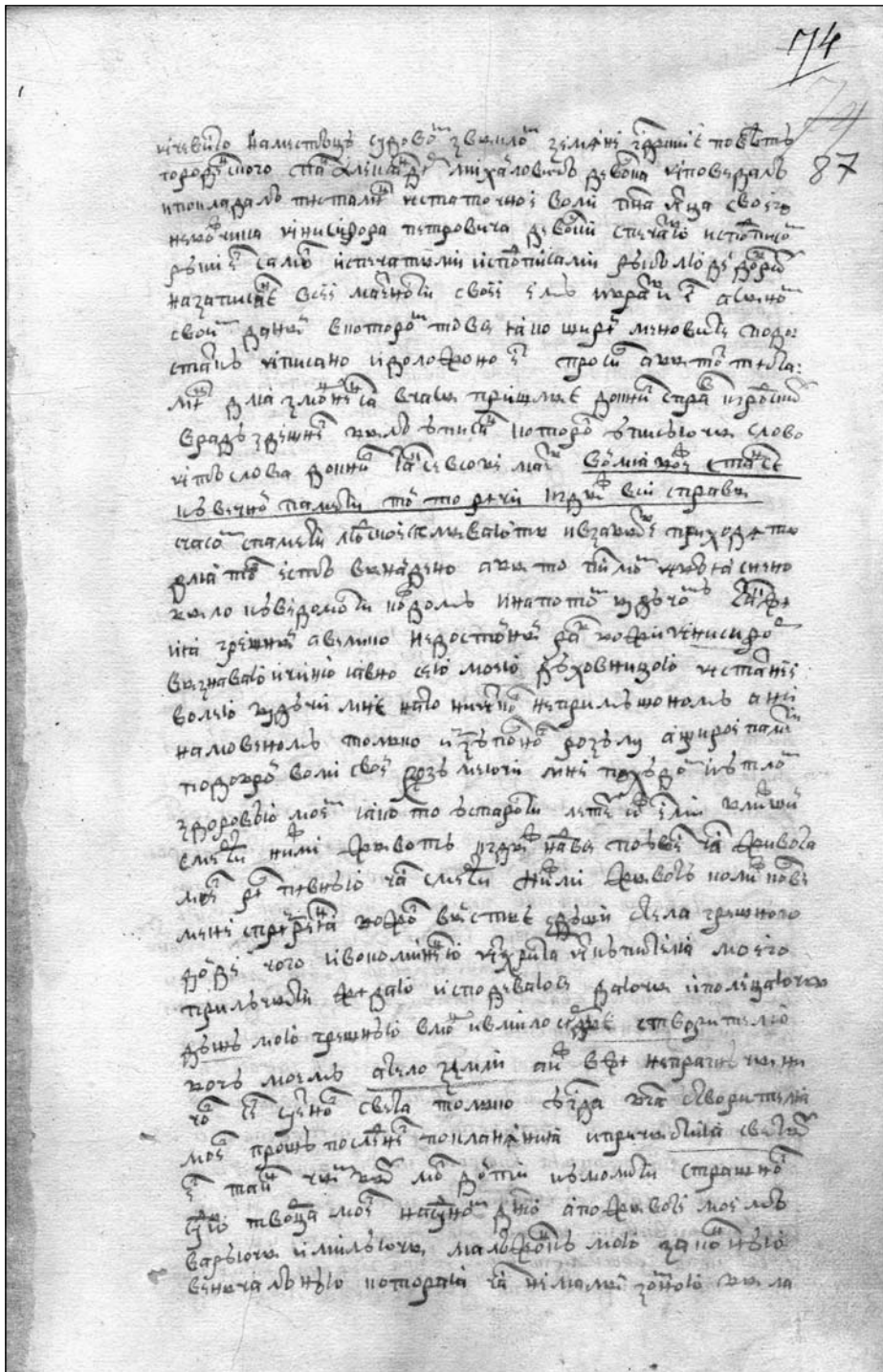
(Складзены
10.04.1592,
актыкаваны
03.06.1592).

Паметкі
(чырвоным
і сінім алоўкам)
былі зробленыя
рукой архіварыўса
Віленскага
цэнтральнага архіва
старажытных актаў
Мікітам Гарбачэўскім
у 1860-я гг.

ца, воеводы мстиславскаго, тою границю дорожкою коло гаю соснового, тою ж дорожкой минаючи гаи берозовыи по правои руцэ на име Милеикишки, тою ж границю выш помененое до дороги, которая идет з Олешевич до Рожанки, тою ж границю через дорогу аждо гаю до Гонцевскаго через сеножать минаючи гаи по левое руце аждо стены Олешевское зь кгрунтами села Мостовскаго Микелевщизны"⁶². Гэтая "спольная" царква па дарозе з Ятвеска да Алешавічаў — не што іншае, як вядомая з іншых крыніцаў царква ў Ятвеску. Яна знаходзілася па-за

вялікімі населенымі пунктамі каля фальварка Шніпкі (сёння вёска Шніпкі Шчучынскага раёна Гродзенскай вобласці). Невядома, ці меліся пры гэтай царкве ў канцы XVI ст. могілкі альбо крыпта. Магчыма, яна ўвогуле на той час з'яўлялася прыпісной да якой-небудзь іншай. Першае яе падрабязнае апісанне датуецца толькі 1696 г. У канцы XVII ст. адзначалася, што многія яе парафіяне перайшлі ў лацінскі абрад і сталі наведваць рымска-каталіцкі касцёл у суседняй вёсцы Каменка (сёння вёска Каменка Шчучынскага раёна Гродзенскай вобласці)⁶³.

Актыкацыя тастаменту
Анісіфара Дзевачкі
ў кнігах
Гарадзенскага
земскага суда
(другі аркуш).
(Складзены
10.04.1592,
актыкаваны
03.06.1592).
Паметкі
(чырвоным
і сінім алоўкам)
былі зробленыя
рукой архіварыўса
Віленскага
цэнтральнага архіва
старажытных актаў
Мікітам Гарбачэўскім
у 1860-я гг.

Цікава, што ў пасмяротных дакументах былі мітрапаліт узгадваецца і як духоўная, і як свецкая асоба. 8 кастрычніка 1592 г. "небожчык славное памети бывши малжонк мой его милость митрополит бывши отец Онисифор Петрович Девочка"⁶⁴. 23 лютага 1593 г. "по отцы моем небожчику пану Михалу Петровичу Девочцы, митрополиту Киевскому и Галицкому"⁶⁵. 15 студзеня 1594 г. "по отце нашом славное памети небожчыку пану Михаилу Петровичу Девочце"⁶⁶. 20 студзеня 1594 г. "годного доброе памети пана Михаила Петровича Девочки"⁶⁷.

Тастамент і іншыя адшуканыя намі дакументы з фонда Гарадзенскага земскага суда даюць шмат інфармацыі аб сям'і мітрапаліта Анісіфара. Як ужо адзначалася, у 1540 г. ён ажаніўся другім шлюбам з княжнай Ганнай Цімафееўнай Пузынай. Да 1590-х гг. дажылі трое яго сыноў ад двух шлюбаў — Аляксандр, Лазар і Пётр, і дачка Настасся. У перапісе войска ВКЛ 1567 г., як памятаем, узгадваўся яшчэ паўнагаводны сын Яраш. Верагодна, гэта быў сын ад першага шлюбу. У тастаменце былога мітрапаліта аб ім няма ні слова. Магчыма, ён памёр задоўга да 1590-х гг.

альбо загінуў у час Інфлянцкай вайны, у якой, згодна з перапісам войска 1567 г., браў удзел.

Аляксандр быў сынам ад першага шлюбу, а Лазар і Пётр — ад другога. Аб гэтым наўпрост гаворыцца ў дакуменце, датаваным 4 кастрычніка 1594 г. У часе маёмасных спрэчак за падзел бацькавага маёнтка Аляксандр Міхайлавіч адзначаў: *"ижъ зъ своее части собе наделу досталое фольварокъ Степанишки матце тых братьи своее, а мачосе своеи"*⁶⁸. З двух сыноў ад другога шлюбу Лазар быў старэйшым. Аб гэтым сведчыць ён сам у дакуменце, напісаным у Алешавічах 23 лютага 1593 г.: *"част свою имения своего з братом моим рожоним младшимъ паном Петромъ Михаиловичом Девочкою"*⁶⁹. Такім чынам, Аляксандр нарадзіўся да 1540 г., Лазар і Пётр — пасля 1540 г.

Адразу пасля смерці мітрапаліта яго сыны выраслі, што маці будзе жыць у частцы маёнтка Ятвекс — у Сцяпанішках: *"Дали есмо пану Александру дворец, прозываемый Степанишки, зо всеми кгрунтами здавна до того дворца належачими, которого он сам пан Александер з доброе воли своеи поступил мешкати до живота матце нашої, а мачосе своеи кнежне Ганне Пузынянцэ, тот дворец по смерти матки нашое на пана Александра прити мает"*⁷⁰. Ганна Пузына згадваецца яшчэ 20 студзеня і 4 кастрычніка 1594 г. У дакуменце яна праходзіць як *"старая матка"* братоў Дзевачкаў. Вынікае, што яна была сталага веку і сыны фактычна яе даглядалі — *"за добровольством их сыновскимъ яко гостя при них мешкала"*⁷¹. Уяўляе цікавасць апісанне рухомай маёмасці Анісіфара Дзевачкі, якую браты дзеліць паміж сабой на роўныя часткі: *"То ест золото, серебро, перла, цын, медь, шаты и грошы готовые, и листы на долги и на заставы, кони, стадо свирепье, быдло рогатое и нерогатое малое и великое так же теж было у гумне зложное молочное и немолочное, у свирнах всякое збоже зсыпаное"*⁷².

Старэйшы сын мітрапаліта Аляксандр Міхайлавіч быў жанаты тройчы. Першай яго жонкай была берасцейская зямянка Кацярына Быстрыеўская. 7 кастрычніка 1585 г. Аляксандр Міхайлавіч склаў на яе імя дарчы ліст на маёнтка Барысава (Барысавічы) каля Кобрына Берасцейскага павета⁷³. У другі шлюб ён уступіў з Ганнай Бароўскай, якая памерла паміж 8 сакавіка і 3 кастрычніка 1595 г. Намі быў выяўлены яе тастамент, складзены ў Алешавічах 8 сакавіка 1595 г. у час цяжкай хваробы⁷⁴. Аднак ён не дае нам новых звестак — у ім не называюцца імёны дзяцей, сказаўшы толькі, што яны ёсць ад розных шлюбаў Аляксандра Міхайлавіча. З выяўленага намі маёмаснага дакумента роду Дзевачкаў ад 10 ліпеня 1605 г. вынікае, што Аляксандр Міхайлавіч у другой палове 1590-х гг. пабраўся трэцім шлюбам з Ядвігай Хамец. Ад гэтага шлюбу ў яго нарадзіліся сыны Андрэй, Мікалай, Майсей, Ян і дачка Раіна. Ад першых двух шлюбаў ён меў сыноў Аляксандра і Пятра і дачку Сафію⁷⁵. Яго старэйшая дачка ад першага шлюбу Марына ў 1600 г. была замужам за Янам Валовічам⁷⁶. 5 кастрычніка 1609 г.

Аляксандр Міхайлавіч Дзевачка згадваецца як нябожчык, а Ядвіга Хамец ужо як жонка Юрыя Беліковіча⁷⁷.

Звестак аб нашчадках Лазара і Пятра Міхайлавічаў нам адшукаць не ўдалося.

Аб нашчадках дачкі мітрапаліта Настасі Міхайлаўны мы ведаем болей, бо ў актавых кнігах Берасцейскага земскага суда намі быў адшуканы яе тастамент, складзены 21 студзеня 1591 г. у маёнтку Велянова, на самай мяжы Берасцейскага павета з Польскім Каралеўствам⁷⁸. Са сваім першым мужам Навумам Цяляціцкім яна мела сына Абрама і чатырох дачок, старэйшую з якіх звалі Ганна. З тастаменту самога мітрапаліта Анісіфара мы ведаем, што яшчэ адну з іх, верагодна самую малодшую, звалі Алеськай (Аляксандрай)⁷⁹. У другім шлобе Настасся Міхайлаўна была за Малхерам Круціцкім. Памерла яна да пачатку кастрычніка 1591 г.⁸⁰, таму Міхаіл (Анісіфар) Дзевачка і клапаціўся ў сваім тастаменце аб сваёй малалетняй унучцы Алесьцы.

На заканчэнне пададзім яшчэ некалькі цікавых сюжэтаў, звязаных з асобай мітрапаліта Анісіфара Дзевачкі.

Адной з важных падзей, якія прыпалі на гады кіравання Анісіфара Дзевачкі, было ўвядзенне ў Рэчы Паспалітай новага календара (1582 г.). На думку ўкраінскага гісторыка Б.Гудзяка, гэта быў першы выпадак у XVI ст., калі канстанцінопальскі патрыярх зацікавіўся канкрэтнай праблемай, якая ўзнікла ў канфесійна нестабільнай Кіеўскай мітраполіі⁸¹. Сярод насельніцтва і духавенства грэцкага абраду ўзніклі моцныя хваляванні з-за нежадання адзначаць царкоўныя святы паводле новага календара. Дзеля пазбягання канфліктаў Стафан Баторый быў вымушаны гарантаваць сваім падданым грэцкага абраду права карыстацца ў царкоўным жыцці старым календаром. Для гэтага ён выдаў некалькі спецыяльных граматаў — у 1584 і 1586 гг.⁸². У апошняй адзначалася, што *"приезжал се zde до нас велебный Онисифор Девочка, митрополит Киевский, Галицкий и всея Руси, (...) жалуючися, иж вы людем религии их свят Греческих святити не допускаете"*⁸³.

Зразумела, што гаворка ішла толькі пра царкоўныя святы. Свецкага справаводства гэта не тычылася. Але лагічна было б дапусціць, што царкоўныя іерархі і духавенства грэцкага абраду пры датаванні ўласных дакументаў павінны былі аддаваць перавагу старому календару. Адшуканы намі тастамент Анісіфара Дзевачкі дае цікавую інфармацыю для роздуму. Ён быў уласнаручна ім складзены *"року тисеча пятьсот девятыдесять второго, месеца априля десятого дня по новому"* (вылучана намі. — **Д.Л., І.Б.**)⁸⁴. Гэта паказвае, што нават прадстаўнікі вышэйшай іерархіі праваслаўнай царквы ў Рэчы Паспалітай ужо ў першыя гады ўвядзення новага календара спакойна карысталіся ім пры складанні дакументаў свецкага характару, нават такіх спецыфічных "эга"-дакументаў, якімі з'яўляюцца тастаменты.

Яшчэ адну цікавую знаходку зрабіў украінскі навуковец Алег Аднарожанка ў фондзе Інстытута рукапі-

саў Нацыянальнай бібліятэкі Украіны імя В.І.Вярнадскага — адбітак асабістай пячаткі мітрапаліта Анісіфара на дакуменце ад 21 мая 1585 г.⁸⁵. З ласкавай згоды спадара Аднарожанкі мы ўпершыню публікуем выяву гэтай пячаткі і падаём яе апісанне. Пячатка круглая, памерам 36 мм. У полі пячаткі чатырохчастковая рэнесансная тарча, на якой у першай частцы — знак у выглядзе крыжа над трыма крокваламі, у другой — тры лілеі ў слупок (герб "Кірдзея"), у трэцяй — шасціпрамянёвая зорка над паўмесяцам, які ляжыць рагамі дагары (герб "Ляліва"), у чацвёртай — падвойная лілея (герб "Газдава"). Легенда па коле: "+ ВОЛЕЮ БОЖЬЕЮ ѠНИСИѠОР АРХ[И]ЄПИСКОП МИТРОПОЛ[ИТ] КИЄВ[СКИИ] Г[А]ЛИЧ[СКИИ]". Герб утрымлівае генеалагічную праграму — змяшчае выявы герба бацькі і маці мітрапаліта, а таксама дзвюх яго бабуль. Гэта дае накірунак для дадатковых пошукаў па генеалогіі Анісіфара Дзевачкі, якія мы пакінем для наступных даследчыкаў.

У адной з самых ранніх актавых кніг Гарадзенскага земскага суда — за 1556 г. — нам сустрэўся незвычайны "хуліганскі" малюнак, сюжэт якога круціцца вакол асобы неназванага кіеўскага мітрапаліта⁸⁶. Малюнак не датаваны і змешчаны на пустым, незапоўненым месцы няскончанага запісу. Кампазіцыйна ён складаецца з трох частак: выявы чалавечага твара з характэрнай бародкай — верагодна, партрэта караля Жыгімонта Аўгуста, і дзвюх постацяў — завершанай і незавершанай. Малюнкi суправаджаюцца надпісамі з зашыфраваным зместам (нашымі калегамі пры расчытцы былі дапушчаны нязначныя памылкі, якія тут выпраўленыя): "*Микита Борисъ, колачи в корма не ховаи, же их гараздъ, штоб их не потерял з митраполитом киевским. То есть книги животные. Жигимонт Август, Божю милостю корол полский полский. Книжки животные. Сенко Борыс Кузмадемянова не ходи себе николи на ноч. Живот на череве, а коли еще нижеи черева поес, так же тое зьгожают межи собою книги животные. Хто их умее читат, муси тот много дбать. Ян Ш[...] С[ав]ичъ*"⁸⁷. "Животные книги" — устойлівы выраз. Гэта кнігі жыцця, куды заносіліся ўчынкi і дзеяннi праведнікаў. Аўтар натак выкарыстоўвае гэты выраз з відавочным сарказмам. "Колачи" — гэта зняважлівая адсылка да выразу "*хлеб духовный*". Менавіта так у дакументах XVI ст. цынiчна называлi духоўныя ўрады і нават пасаду самога Кіеўскага мітрапаліта⁸⁸. На нашу думку, пад выразам "*штоб их не потерял з митраполитом киевским*" маецца на ўвазе гісторыя з нізлажэннем мітрапаліта Анісіфара ў 1589 г. Цалкам верагодна, што гэтая гісторыя мела асаблівы розгалас на Гарадзеншчыне, бо ў 1590 г. былы кіраўнік усёй праваслаўнай царквы Рэчы Паспалітай пакінуў кафедральныя сталіцы — Вільню, Кіеў і Новагародак, каб дажываць свой век менавіта тут — у родным маёнтку Алешавічы Гарадзенскага павета. Гэта толькі наша версія. Да канца разгадаць схаваны сэнс натак не ўдалося.

Цікава, што дакументы роду Дзевачкаў з актавых кніг Гарадзенскага земскага суда ў другой палове

XIX ст. ужо адбіраліся для публікацыі супрацоўнікамі Віленскай археаграфічнай камісіі. Як вядома, 1, 17 і 21 тамы знакамітай крыніцазнаўчай серыі склалі менавіта гарадзенскія земскія акты⁸⁹. Практычна ўсе дакументы з актавых кніг, якія тычацца роду Дзевачкаў, маюць характэрныя падкрэсліваннi чырвоным і сінім алоўкамі — сляды працы другой паловы XIX ст. архіварыуса Віленскага цэнтральнага архіва старажытных актаў Мікіты Гарбачэўскага. Ёсць такія сляды і на тастаменце мітрапаліта Анісіфара. Сам жа тастамент, як падаецца, стаў закладнікам ідэалагічных устаноў публікатараў. Гісторык і археограф М.Улашчык слушна пісаў: "*Віленская камісія была створана для таго, каб даказаць, што Беларусь і Літва ўяўлялі сабой праваслаўны, "спакоп веку рускі край", які да XIX ст. быў надзвычай "сапаваны" палякам*"⁹⁰. Адным з ключавых пытанняў было стаўленне да ўніяцкай царквы і яе іерархаў. Публікацыя тастамента мітрапаліта-"дважэнца" Анісіфара Дзевачкі паслужыла б лішнім доказам слушнасці рашэння патрыярха аб яго нізлажэннi і замене на Міхаіла Рагозу. Аднак менавіта пры Рагозе іерархі царквы грэцкага абраду Рэчы Паспалітай, як вядома, вызналi паслушэнства Папу Рымскаму. Ідэалагічныя інтарэсы Расійскай Імперыі ў выпадку з публікацыяй тастамента Анісіфара Дзевачкі былі пастаўленыя вышэй за інтарэсы навукі. Дадзенай публікацыяй мы выпраўляем памылку нашых калег-архіварыусаў XIX стагоддзя.

¹ Тастаменты шляхты і мяшчан Беларусі другой паловы XVI ст.: (з актавых кніг Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі). Мінск, 2012.

² Нікалаеў І.В. Анісіфар // Рэлігія і царква на Беларусі: энцыкл. давед. Мінск, 2001. С. 16; Тимошенко Л. "Жаль намъ души и сумнѣнья вашей милости" (Київський митрополит Онисифор Дівочка перед викликами часу) // Дрогобицький краєзнавчий збірник. Випуск X. Дрогобич, 2006. С. 151.

³ Білоус Н. Київ наприкінці XV — першій половині XVII століття. Міська влада і самоврядування. Київ, 2008. С. 102; Метрыка Вялікага княства Літоўскага: Кніга 44: Кніга запісаў 44 (1559—1566). С. 125-126.

⁴ Тимошенко Л. "Жаль намъ души и сумнѣнья вашей милости"... С. 151.

⁵ НГАБ. Ф. 1755, воп. 1, спр. 12, арк. 192.

⁶ Lietuvos Metrika = Lithuanian Metrica = Литовская Метрика (далее — LM). Кнуга Nr. 564 (1553—1567). Viešųjų reikalų knuga 7. Vilnius, 1996. P. 109.

⁷ НГАБ. Ф. 1755, воп. 1, спр. 7, арк. 43 адв.

⁸ Там жа. Спр. 12, арк. 87 адв.

⁹ Писцовая книга Гродненской экономии с прибавлениями, изданная Виленскою комиссиею для разбора древних актов. Часть первая. Вильна, 1881. С. 190-191, 203-204, 207.

¹⁰ Русская историческая библиотека, издаваемая Императорскою археографическою комиссиею. Т. XXXIII. Литовская Метрика. Отдел первый. Часть третья: Книги публичных дел. Переписи войска Литовскаго. Петроград, 1914. С. 678.

¹¹ Акты, издаваемые комиссиею, высочайше учрежденною для разбора древних актов в Вильне (далее —

АВАК). Т. 21. Акты Гродненскага земскага суда. Вильна, 1894. С. 293.

¹² Там жа. С. 91.

¹³ Там жа. С. 90.

¹⁴ НГАБ. Ф. 1755, воп. 1, спр. 15, арк. 191 адв. — 195; Спр. 18, арк. 331 адв. — 332 адв., 337-338.

¹⁵ LM. Knyga Nr. 225 (1528—1547). 6-oji Teismų bylą knyga. Vilnius, 1995. P. 180-181.

¹⁶ LM. Knyga Nr. 15: (1528—1538); Užrašymų knyga 15. Vilnius, 2002. P. 153-154.

¹⁷ LM. Knyga Nr. 12: (1522—1529); Užrašymų knyga 12. Vilnius, 2001. P. 257.

¹⁸ LM. Knyga Nr. 14 (1524—1529); Užrašymų knyga 14. Vilnius, 2008. P. 198.

¹⁹ Там жа.

²⁰ Там жа. Р. 224-225.

²¹ LM. Knyga Nr. 12: (1522—1529)... Р. 510-511.

²² LM. Knyga Nr. 11: (1518—1523); Įrašymų knyga 11. Vilnius, 1997. P. 100.

²³ Там жа.

²⁴ Там жа.

²⁵ Литовская Метрика. Книга № 228. Книга судебных дел № 9. Судебная книга витебского воеводы, господарского маршалка, волковыского и оболецкого державцы М.В.Клочко. 1533—1540. Москва, 2008. С. 142, 332.

²⁶ Перапіс войска Вялікага княства Літоўскага 1528 года. Метрыка Вялікага княства Літоўскага. Кн. 523. Кн. Публічных спраў І. Мінск, 2003. С. 94.

²⁷ АВАК. Т. 18. Акты о копных судах. Вильна, 1891. С. 269.

²⁸ НГАБ. Калекцыя лічбавых копіяў 20, воп. 1, спр. 295.

²⁹ Глінскі Я. Дзявочки (Dziewoczka) герба "Сыракомля" // Гербоўнік беларускай шляхты. Т. 5. Д. Мінск, 2018. С. 352—354; НГАБ. Ф. 319, воп. 2, спр. 900.

³⁰ Тимошенко Л. "Жаль намъ души и сумнѣнья вашей милости"... С. 151.

³¹ Wolff J. Kniaziowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku. Warszawa, 1895. S. 406.

³² Там жа; НГАБ. Ф. 694, воп. 4, спр. 1852, арк. 1—1 адв.

³³ НГАБ. Ф. 1755, воп. 1, спр. 7, арк. 179 адв. — 182.

³⁴ Там жа. Арк. 180.

³⁵ Там жа. Арк. 180 адв.

³⁶ Там жа.

³⁷ НГАБ. Ф. 1755, воп. 1, спр. 10, арк. 187—190.

³⁸ Там жа. Арк. 188.

³⁹ НГАБ. Ф. 1755, воп. 1, спр. 11, арк. 45.

⁴⁰ Там жа. Арк. 47 адв. — 49 адв.

⁴¹ НГАБ. Ф. 1755, воп. 1, спр. 12, арк. 87 — 87 адв.

⁴² Monumenta Confraternitatis Stauro-pigianae Leopoldiensis. T. I. Pars I. Continens diplomata et epistolas ab anno 1518—1593. Leopoldis, 1895. P. 132.

⁴³ Там жа. Р. 209.

⁴⁴ НГАБ. Калекцыя лічбавых копіяў 20, воп. 1, спр. 295, арк. 87.

⁴⁵ НГАБ. Ф. 1755, воп. 1, спр. 12, арк. 190 адв.

⁴⁶ Свяжынскі У.М. "Гістарычныя запіскі" Ф.Еўлашоўскага. Мінск, 1990. С. 96-97.

⁴⁷ Wyszawski H.E. Pас Mikołaj // Polski słownik biograficzny. T. XXIV. Wrocław, 1979. S. 736-737.

⁴⁸ АВАК. Т. 21. С. 309, 394.

⁴⁹ НГАБ. Ф. 1755, воп. 1, спр. 4, арк. 73 — 73 адв.

⁵⁰ Тимошенко Л. "Жаль намъ души и сумнѣнья вашей милости"... С. 158.

⁵¹ Акты, относящиеся к истории Западной России, собранные и изданные археографической комиссией (далее — АЗР). Т. 4. 1588—1632. Санкт-Петербург, 1851. С. 51—53.

⁵² Там жа. С. 52.

⁵³ НГАБ. Ф. 1755, воп. 1, спр. 12, арк. 88 адв.

⁵⁴ Там жа. Арк. 87.

⁵⁵ Там жа. Арк. 84 — 86 адв.

⁵⁶ Там жа. Арк. 192.

⁵⁷ АЗР. Т. 4. С. 52.

⁵⁸ НГАБ. Ф. 1755, воп. 1, спр. 12, арк. 87.

⁵⁹ Там жа. Спр. 7, арк. 87 адв.

⁶⁰ Там жа. Спр. 6, арк. 360—364; Спр. 7, арк. 40 адв. — 44; Спр. 9, арк. 49—52.

⁶¹ Там жа. Спр. 12, арк. 84 — 86 адв.

⁶² Там жа. Арк. 84 адв. — 85.

⁶³ Российский государственный исторический архив. Ф. 823, оп. 3, д. 420, л. 34 адв.

⁶⁴ НГАБ. Ф. 1755, воп. 1, спр. 12, арк. 191.

⁶⁵ Там жа. Спр. 13, арк. 112.

⁶⁶ Там жа. Арк. 139.

⁶⁷ Там жа. Арк. 170.

⁶⁸ Там жа. Арк. 171.

⁶⁹ Там жа. Арк. 112.

⁷⁰ НГАБ. Ф. 1755, воп. 1, спр. 12, арк. 85.

⁷¹ Там жа. Спр. 13, арк. 171.

⁷² Там жа. Спр. 12, арк. 85 адв.

⁷³ НГАБ. Ф. 1741, воп. 1, спр. 61, арк. 143 — 143 адв.

⁷⁴ НГАБ. Ф. 1755, воп. 1, спр. 13, арк. 581 — 583 адв.

⁷⁵ Там жа. Спр. 20, арк. 201 адв. — 203 адв.

⁷⁶ НГАБ. Ф. 1755, воп. 1, спр. 16, арк. 715 — 715 адв.

⁷⁷ Там жа. Спр. 20, арк. 330 адв. — 332.

⁷⁸ НГАБ. Ф. 1741, воп. 1, спр. 5, арк. 70 адв. — 72.

⁷⁹ НГАБ. Ф. 1755, воп. 1, спр. 12, арк. 87 адв.

⁸⁰ НГАБ. Ф. 1741, воп. 1, спр. 5, арк. 70 адв.

⁸¹ Гудзяк Б. Криза і реформа: Київська митрополія, Царгородський патріархат і генеаза Берестейської унії. Львів, 2000. С. 178.

⁸² АЗР. Т. 3. 1544—1587. Санкт-Петербург, 1848. С. 280, 315-316.

⁸³ Там жа. С. 315.

⁸⁴ НГАБ. Ф. 1755, воп. 1, спр. 12, арк. 88 адв.

⁸⁵ Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського. Ф. 301, спр. 216 П. Серія Е. Док. 366.

⁸⁶ Бабкова В.У., Бобер І.М., Барсукова Н.А. Нечаканья знаходкі на старонках актавых кніг другой паловы XVI стагоддзя // Архівы і справаводства. № 3. 2013. С. 70—77.

⁸⁷ Там жа.

⁸⁸ Гудзяк Б. Криза і реформа: Київська митрополія, Царгородський патріархат і генеаза Берестейської унії. С. 91.

⁸⁹ АВАК. Т. 1. Акты Гродненскаго земскаго суда. Вильна, 1865; АВАК. Т. 17. Акты Гродненскаго земскаго суда. Вильна, 1890; АВАК. Т. 21. Акты Гродненскаго земскаго суда. Вильна, 1894.

⁹⁰ Улашчык М.М. Збор твораў: у 3-х тамах. Том 1: Працы па археаграфіі і крыніцазнаўству. Смаленск, 2017. С. 107.

**Тастамент мітрапаліта Кіеўскага,
Галіцкага і Усёй Русі
Анісіфара Пятровіча Дзевачкі.**

1592 г. красавіка 10. маёнтак Алешавічы Гарадзенскага павета.

(Актыкацыя 3 чэрвеня 1592 г. выпісу тастамента з кніг Гарадзенскага гродскага суда ад 5 мая 1592 г.)

НГАБ. Ф. 1755, воп. 1, спр. 12, арк. 86 адв. — 88 адв.

[арк. 86 адв.] Перенесене зь кгроду тэстамэнту велебног(о) | в Бозе и годного памети ѡтца Ѡнисифора | Михаила Петровича Девочки, митрополита. |

Року 1592, м(е)с(е)ца июна третег(о) дна. |

Перед нами, врадниками судовыми земскими повѣту Городенског(о), | Львом Михайловичом Сапѣгою, судею, Геронимом Григоревичом Воло|вичом, подсудком, а Андреем Котовичом, писаром, на местѣ судовом | земенин г(о)с(по)д(а)рские повѣту Городенског(о) его м(и)л(о)сть пан Александр | Михайлович Девочка через писанѣ и через приятеля своего | п(а)на Илью Миклашэвича ѡповедалъ и покладал выпис | с книг справ кгродских городенских ѡповеданя и записаня до | книг кгродских городенских тэстамэнту ѡстаточное | воли п(а)на ѡтца их небожчика Ѡнисифора Петровича | Девочки, записаное имъ всее маетности эго именей | лежачих и рэчех рухомых, ѡ чом шырѣи на том выписе | кгродском городенскомъ шырѣи ѡписано и доложено ест. | И, переносечи тот выпис кгродский зь кгроду до земства водлуг | ѡбычаю права посполитог(о) и Статуту земског(о) просил, абы | тот выпис кгродский до книг земских ѡписан был. Которий | слово в слово такъ ся в себе маеть:

"Выпис с книг справъ | кгродских в раду г(оспо) д(а)рског(о) городенског(о).

Лѣта Божог(о) Наро|женя тисеча пятьсот девятьдесят второг(о), м(е)с(е)ца мая | пятог(о) дня.

На рочках судовых кгродских передо мною, | Яномъ Клюковским, старостою городенским, постановившисе || *[арк. 87]* ѡчевисто на местѣцу судовом звыклом земане г(о)с(по)д(а)рские повѣту | Городенского пан Александр Михайлович Девочка ѡповедалъ | и покладалъ тэстамэнт ѡстаточное воли п(а)на ѡтца своего | небожчика Ѡнисифора Петровича Девочки с печатью и с подписом | рѣки ег(о) самог(о) и с печатьми и с подписами рѣки людехи добрых | на записанѣ всее маетности своее ему и братъи ег(о) а сыном | своим даный, в котором то все, яко ширей меновите по до|статку ѡписано и доложено ест. Просил, абы тот теста|мент для змоцнения в часы пришлые до книг справ кгродских | в раду здешнег(о) былъ ѡписан. Которог(о) ѡписуючы слово | ѡтъ слова до книг так се в себе маеть:

"Во имя Боже, стансе | кѣ вечнои памети тои то рэчи.

Кгды ж вси справы | с часом с памети людское сплывають и в забытьѣ приходать. | Дла тог(о) ест

вынайдено, абы то писмом ѡбъяснено | было кѣ ведомости кождому и напотом будучому.

Такжэ | и я, грешный а велико и недостойный раб Божий Ѡнисифор, | визнаваю и чиню явно сею моею духовницею ѡстатнее | волею, будучи мнэ на то ни ѡт ког(о) не примушоному ани | намовеному, только и з зѣполног(о) розуму а щирое памети, | по доброй воли своеи, розумеючи мне по худом и ѡтлом | здоровью моем, яко то у старости летех, иж есми ближший | смерти нижи животу. Кгды ж над все по увес час живота | моег(о) рэч пэвнѣю час смерти, нижи животу.

Коли ж колве | мене с прэзрения Божог(о) выистье з души с тела грешного | доиде, чога и вокоминеню ѡт Христа Ѡткупителя моего | прилучыти жэдаю и сподеваюсе, даючы и полекаючы | душу мою грешную в моц и в милосэрдье Створителю | Богу моему, а тело земли. А иж вжэ, не прагнѣчи ни|чог(о) сег(о) суетног(о) света, только у Г(о)с(по) да Б(о)га Створителя | моег(о) прошу последнег(о) поклонания и пречыстия светых | ег(о) таин, чым бых мог дойти и ѡмолити Страшног(о) | судью, Творца моег(о), на Судном дню.

А по животе моемъ, | варѣючы и милѣючы мальжонку мою законную | веньчальную, которая час немалый зо мною была, || *[арк. 87 адв.]* и дѣти сплodiла и до лет их доростила, порѣчаю душу мою Б(о)гѣ | Створителеви моему, а мальжонку мою в опеку сыном моим п(а)ну | Александрѣ, сыну своему, и Петру. Ѡни мають яко матку свою | ѡт кривдъ боронити, сами до нее, яко до матки своее, во всемъ | спокойне се заховати.

А которѣю част имения Ѡлешэвског(о) я, поимѣ|ючы ее, в року тысяча пятьсот чотырдесятог(о) листом своимъ | до живота ее потвердилъ, то ест в Олешэвичех четъвертую | часть маеть до живота своег(о) ѡдержати и ее ѡживати. А дѣти | мое вышѣпомененые переказы никоторое чинити не мають | ани се вступовати. А по животе ее на тые ж сыны, вышпоме|неные дѣти мое, тая четъвертая част спасти маеть | и ѡна никому, якъ до живота своег(о), такъ и по животе | своем не маеть ѡтписовати и никоторим ѡбычаем никому в рѣки | заводити не маеть. Быдла рогаг(о), так великое, яко | и малое, што ест в Олешэвичех, то все жоне моеи. А ѡсобно | у Ятвеску, в Степанишках такжэ ѡсег(о) быдла четъвертая | часть и у иных рэчах. А ѡни ей не мають ни в чом про|тивны быти и мають якъ матку чститъ.

А ѡсобно сыны | мои мають ей дати готовых грошей пятьдесят коп личбы | литовское. А ѡсобно, на ком бы вземши долъгъ, жонѣ моеи | мають дати другѣю патьдесят коп грошей личбы литовское. | Дѣти мое ѡнуце моеи панне Телятицкои¹ Ѡлесцэ сорок | золотых чирвоных готовизною и тые тэж рэчы, што поспра|вованы, ѡсе мають бытъ ѡтданы. А ѡстанком, як п(е)н(е)зми, | так заставами, мають се поделити межы собою сынъ | мои пан Александр и пан Петръ, сын мои. А Лазарѣ, што се зостанеть | ѡтъ погрэбу моег(о), такжэ и п(е)н(е)зми, ѡтдавши

слугам, маюць | ёму даць копъ двадцать на ѡбыход, а до тог(о) два кони, | а у ѡтчызне ровная часть с тыми двема сынами. |

На ком тэж есть п(е)н(е)зи мое у долгү, то есть застава | ег(о) м(и)л(о)сти п(а)на воеводы мстиславског(о) п(а)на Павла Паца | два крижы великие у сту копах грошеи литовскихъ, | третья манстраця в сороку копах грошеи личбы | литовское, чарка у чтырнадцати копах грошеи, люди | Жвирбли и Ванелки, шесть волок, тые у сту и шести |десят копах грошеи литовских, у п(а)на Богдана Яцынича | копъ сто, у петидесят копах две слүжбы людеи, а в другои || [арк. 88] петидесят копах, ланцүжков золотых два, на п(а)ну Андрею Ильковском | копъ тридцать, на п(а)ну Василью Гарабурде копъ тридцать ѡдна, | на жиде рожанском на Симону Нахимовичу кол петнадцать, тою | үсею заставаю маюць сыны мои делить Александро | и Петрь.

Што се дотычеть рүхомых речеи, то ест чотыриста | чырвоных золотых, с которых ѡтказываю двесте үнучком | моим, дочкам п(а)на Александровым, на ланцүжки, монэты двесте | копъ литовских, которими маюць се делити сыны мое | Александро и Петрь, тое за печатью все у замкненю ест. Срэберка | по части ложокъ, цын, медь, шаты, кони маюць се сыны | мое поделити поровни Александро и Петрь.

Ўлешэвичи, | Степанишки, Ятвезкъ, үсе на чотыри части, то есть жоне моеи | часть, Александрү част, Петрү част, Лазарү част. Именэ За|болоцкое, которое күплено у п(а)на Яна Павловича Гамшея | за польсемаста копъ, том я там мало своих п(е)н(е)зеи | вложилъ, але сын мои пан Александро своими | грошми күпиль на свое имя тое именэ, по жыvote | моме никому иншомү быти, только п(а)ну Александрү | сыну моемү, и детям ег(о).

Якъ при жыvote моемъ, | такъ и по жыvote моме сын мои Александро маеть | в опецэ тые дѣти и рүхомые рэчи, то есть и заста|вою үсею справовать и сыном моим Петром маеть | делить жонү мою, абы у великои үчъстивости мели ѡт кривдъ | боронили. А

тые четвертые части, на которих именах | маеть по жыvote своем, никому иншомү не маеть быти, | только детем п(а)ну Александрү и п(а)ну Петрү.

Иван Пилецкии, | Петрь Глүбоцкии нехаи до жывота п(а)неи слүжать, а никому | иншомү, а по жыvote ее п(а)ну Александрү.

И на том дал сес мои | тэстамэнт ѡстатнее воли детям своим под печатью | и с подписом власное рүки моее. А для лепшого твердости | просилом ѡ приложэнье печатеи п(а)на Ильи Миклашэви|ча, п(а)на Ивана Шишкү, п(а)на Хомү Күряновича, землян | г(о)с(по)д(а)рских повѣту Лидског(о), што их м(и)л(о)сть на прозбү мою | үчинили и печати приложити рачили.

Писан в Олешэвичах, || [арк. 88 адв.] року тисеча пятьсот девятьдесят второг(о), м(е)с(е)ца априля | десятог(о) дня по новомү".

У тог(о) тэстамэнтү печатеи притисненых | чотыри и подпис рүкь подписаные тыми словы: "Смирэнныи | Ёнисифор Петрович Девочка рүка власная; за ѡчевистою прозбою | ег(о) м(и)л(о)сти ѡтца Ёнисифора Петровича Девочки я, Иля Микла|шэвич, до тог(о) тэстамэнтү печать свою приложывши и рүкү | свою подписал".

Которыи тэстамэнт за прозбою п(а)на Але|ксандра Девочки до книг кгородских есть үписан.

А по запи|саню и сес выпис с книг ег(о) м(и)л(о)сти п(а)ну Александрү Девочцэ под | моею печатью ест выдан.

Писан у Городне".

Утог(о) выпису | кгородског(о) городэнског(о) печать ег(о) м(и)л(о)сти п(а)на Яна Ключовског(о), | старосты городенског(о), и подпис рүки его ж м(и)л(о)сти писмомъ | рүскимъ тыми словы: "Ян Ключовский, староста городенский, | рүкою". Такъ жэ подпис рүки писарское писмом рүскимъ | тыми словы: "Стэфан Нешковский, кгородский городенский | писар".

Которыи выпис кгородский до книг земских есть үписанъ. |

¹У дакуменце памылкова Пилятицкои.